

Existuje-li to,
je to **..!MOŽNÉ*** ✓

„: ^°f
inspirace pro vzdělávání dětí
s odlišným mateřským jazykem ~ ~“

..META slaví 15

Existuje-li to,
je to **..!MOŽNÉ*** ✓

„;^°f
inspirace pro vzdělávání dětí
s odlišným mateřským jazykem ~“

..META slaví 15

Existuje-li to, je to možné

inspirace pro vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem

META slaví 15

Autoři: Jim Cummins, Magdalena Hromadová, Zuzana Papáčková, Jana Šámalová, Kristýna Titěrová a METAkolektiv

Editorky: Zuzana Papáčková a Jana Šámalová

Redakce a jazyková úprava: Jana Šámalová

Grafická úprava: Magnus I., s. r. o.

Tisk: Centrum služeb Broumov s. r. o.

Government
of Canada

Gouvernement
du Canada

Embassy
of Canada

Ambassade
du Canada

Tato publikace vyšla s podporou Velvyslanectví Kanady.

© META, o. p. s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů, Ječná 2127/17, Praha 2

2021

ISBN 978-80-88171-31-7

www.meta-ops.cz

www.inkluzivniskola.cz

..META*~

Pedagogové se snaží na příchod nového žáka s OMJ připravit pokud možno již před jeho nástupem do prvního ročníku. Pokud má žák úlevy při přijímacích zkouškách z českého jazyka, vědí o něm pedagogové od samého začátku. Rodiče všech přijatých žáků v době zápisu vyplňují dotazník, kde uvádějí případné speciální potřeby či znevýhodnění svého dítěte. V některých případech se rodiče stydí informovat školu o jazykovém deficitu svých dětí, nebo si žák a jeho rodina tuto situaci nepřipouštějí, a pak se stává, že potřebnost podpory v rozvoji češtiny odhalí pedagogové až v průběhu studia. Pedagogové si jsou vědomi citlivosti otázky, přesto se do budoucna pokusí v dotazníku explicitně zeptat na potřebnost jazykové podpory pomocí zakřížkování políčka.

Po zahájení školního roku navštěvují první ročníky zástupci ŠPP, kteří všem žákům prezentují možnosti podpory poradenského pracoviště. Dalším krokem je vstupní test z českého jazyka, který píší všichni studenti v hodinách ČJL. Při něm si vyučující českého jazyka ověřují úroveň znalostí v oblasti gramatiky, schopnost práce s textem atp. Na základě výsledků pak identifikují žáky, kteří budou potřebovat jazykovou podporu a které okamžitě osloví. V některých případech se nepodaří zjistit jazykový deficit při vstupním testu z češtiny, funguje zde ale dobře nastavená komunikace mezi pedagogy, kteří se navzájem informují, pokud se jim některý žák zdá být vhodným adeptem pro poskytnutí jazykové podpory.

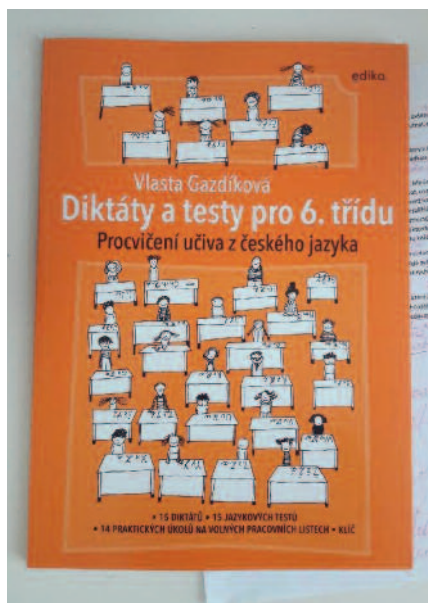
Pedagogové neprodleně kontaktují rodiny žáků s nedostatečnou jazykovou znalostí a ve spolupráci s nimi se snaží nastavit první stupeň podpůrných opatření. Do tohoto procesu je intenzivně zapojena výchovná poradkyně a speciální pedagožka, které se snaží přesvědčit rodiče o nutnosti jejich součinnosti. Cílem je i zjistit, zda jazykový deficit není tak hluboký, aby vyžadoval nastavení podpůrných opatření vyššího stupně, které by bylo podmíněno návštěvou PPP. Při jednání s rodiči je třeba projevit značnou dávku empatie, rodiče někdy považují jazykovou nedostatečnost za citlivé téma a zpočátku si nepřipouštějí nutnost a prospěšnost jazykové podpory. V některých případech trvá proces od zahájení komunikace s rodiči po vypsání podpůrných opatření měsíc, jindy se jedná o běh na delší trať a jednání s rodinou může zabrat i celý rok. V ojedinělých případech se pedagogům s rodiči nepodaří domluvit, přesto se škola snaží tyto žáky podporovat. Škola udržuje dobré kontakty s PPP díky předcházející spolupráci, nicméně není obvyklé, aby poradna podpořila žáka s OMJ pouze na základě jeho jazykového deficitu. Proto bývá jazyková podpora žáků s OMJ hrazena většinou prostřednictvím šablon.

Výuka češtiny jako druhého jazyka probíhá jednou i víckrát týdně, pedagogové vyučující český jazyk rovněž věnují žákům s OMJ zvýšenou pozornost i v běžných hodinách če-

ského jazyka a literatury. Češtinu jako druhý jazyk začala před čtyřmi lety na škole vyučovat tehdejší studentka posledního ročníku FF MU Mgr. Zuzana Zoubková, která po ukončení studia nastoupila do školy na plný úvazek jako češtinářka s tím, že v rozsahu poloviny úvazku pracuje jako pedagožka podporující děti s OMJ i další žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Do práce s dětmi s OMJ vkládá nadšení a děti vyučuje zábavnou formou, například pro ně připravuje únikové hry zaměřené na procvičení jazyka.

Při doučování češtiny dbají učitelé na individuální přístup a maximální zapojení každého dítěte. Žáci pracují ve skupinkách, případně docházejí i na individuální hodiny. Někdy tedy například skupinka tří žáků absolvuje jednu společnou hodinu týdně a pak každý navštíví jednu hodinu individuální. Při společné práci klade vyučující důraz na komunikaci mezi žáky, společnou práci a sdílení. Pokud je to možné, snaží se učitelka ČDJ sestavovat skupinky z žáků, kteří spolu chodí do třídy a jsou v češtině na podobné úrovni. Náplň individuálních hodin pak vychází z potřeb daného žáka. Pokud hodiny češtiny probíhají místo výuky, dbá se na to, aby se tak nedělo na úkor některého z předmětů a aby absence v hodinách byly rozprostřeny na více předmětů.

Při výuce pedagogové používají různé materiály, včetně materiálů z webu *Inkluzivní škola*, dále například cvičebnice češtiny pro ZŠ i SŠ (*Cvičebnice pravopisu s výkladem a klíčem* od B. Siwka, edici *Čeština expres* od V. Gazdíkové), různé učebnice češtiny pro cizince (*Český den* od O. Matuly, řadu *Čeština pro azylanty a cizince* od J. Bischofové a M. Hrdličky, řadu *Čeština pro cizince* od M. Boccou Kestřánkové a kol., *Českou čítanku* od I. Kořánové), které jsou díky podpoře vedení k dispozici ve školní knihovně, i další materiály (vlastní přehledy gramatiky a základních jazykových a literárně-vědných pojmů). Velmi často učitelka ČDJ využívá i aplikaci umimeto.org, kde jsou k dispozici online cvičení.

Obr. 1: Učebnice používaná při výuce ČDJ

Pedagogové při doučování češtiny kladou velký důraz na zvládnutí stylistiky. Díky poznatkům z kurzů tvůrčího psaní, s nimiž má paní Dvořáková zkušenost z univerzity, získávají žáci i praktické tipy, které mohou zúročit při psaní maturitní slohové práce. Žáci pracují s příběhovou mapou, pracovními listy zaměřenými na zvládnutí konkrétního slohového útvaru, procvičují si frazeologii a obrazná pojmenování i český slovosled. Kromě správného výběru vhodného a především zvládnutelného slohového útvaru, například v administrativním stylu, je kladen důraz na aplikování metody menších kroků, sestavení osy příběhu či osy jednotlivého odstavce.

Další doučování češtiny probíhalo díky iniciativě Krajského úřadu Jihomoravského kraje, které ve spolupráci s Jazykovým centrem Masarykovy univerzity v Brně nabídlo studentům školy účast v tříměsíčním online kurzu češtiny probíhajícím v rozsahu dvou až tří hodin týdně. Výuky zaměřené především na psaní textů, dovednosti tolik potřebné při psaní maturitní práce, se účastnilo devět studentů.

V minulosti probíhala výuka ČDJ po omezenou dobu také 3× týdně, jednalo se ale o hodiny předepsané PPP v rámci podpůrných opatření. Kromě ČDJ poradna předepsala žákovi i pedagogickou intervenci, kterou se podařilo udržet díky financování ze šablony.

Při hodnocení žáků s OMJ pedagogové přihlížejí především k dosaženému pokroku. Základem je stanovení dosažitelných cílů. Vzhledem k tomu, jak je pro žáky někdy obtížné porozumění úkolům a zvládnutí zadání, dostávají jednodušší varianty testů, jsou hodnoceni za čtení, důraz je kladen také na porozumění textu. Při dosažení pokroků jsou žáci vyzýváni k prezentaci před třídou. Ostatní žáci jsou s odlišným systémem klasifikace žáků s OMJ srozuměni a přijali jej. Pedagogové také využívají možnosti žáka s OMJ v prvním pololetí docházky do školy neklasifikovat. Pokrok žáka sledují především učitelé českého jazyka a literatury, a jakmile se žák svou úrovní znalosti češtiny začne blížit svým českým vrstevníkům, posouvají i mantinely hodnocení.

Pro žáky s OMJ je zásadním mezníkem skládání maturity, které je pomyslným sítem, přes které bohužel nemají šanci projít ti, kdo nedosáhli v češtině dobré úrovně znalosti. Na úspěchu při studiu i u maturity má zásadní podíl individuální vklad každého žáka a míra jeho motivace. Motivaci dítěte určuje především nastavení rodiny, resp. význam, který rodiče žáka s OMJ připsují zvládnutí jazyka a dosažení středoškolského vzdělání. Co dokáže motivace, dokazuje i příběh jednoho ze studentů, Alexeje, který přišel do prvního ročníku s mizivou znalostí češtiny, díky podpůrným opatřením dru-

hého stupně nastaveným v PPP a intenzivní podpoře pedagogů na sobě zapracoval tak, že nyní studuje s vyznaménáním.

Nic z výše uvedeného by nebylo možné bez podpory vedení školy. Tým pečující o žáky s OMJ získává finanční prostředky pro nákup učebnic a slovníků. Paní ředitelka Ing. Olga Hölzlová také podpořila vznik pozice pedagoga speciálně vyčleněného pro potřeby žáků s OMJ i s dalšími SVP. Vedení školy podporuje rovněž vzdělávání pedagogů, část z nich se zúčastnila školení METY zaměřené na výukové metody. Zástupci školy se účastní i dalších vzdělávacích akcí zaměřených na téma podpory žáků s OMJ, například konference *Neznalost jazyka neomlouvá?!*, kterou pořádala META ve spolupráci s ombudsmankou v lednu 2020 v Brně.

Podíl na úspěšném začleňování má i dobře nastavená komunikace mezi pedagogy. Pro některé z nich je práce s žáky s OMJ obtížnější, a to zejména pro vyučující odborných předmětů, pro jejichž zvládnutí žák musí mít rozvinutou širokou odbornou slovní zásobu. V budoucnu by žákům s OMJ i pedagogům měl ulehčit situaci slovníček pojmů, který pedagogové plánují vytvořit.

Prvotním impulzem pro zaměření se na péči o žáky s OMJ byla pro Mgr. Dagmar Dvořákovou prezentace Mgr. Michaly Jiroutové, odborné metodičky pro SŠ z METY, přednesená na setkání pořádaném v rámci projektu *Společenství praxe*. V přednášce zazněly možnosti podpory SŠ ze strany METY. Následovala účast na prvním semináři a zahájení spolupráce. Přestože paní Dvořáková zpětně vidí počátky péče o žáky s OMJ jako období, kdy se vydali cestou „pokus–omyl“, postupně získal tým pečující o žáky s OMJ celou řadu podnětů a podařilo se vytvořit funkční model.

Mgr. Dagmar Dvořáková považuje za velmi důležité, aby dnešní studenti českého jazyka a literatury na univerzitách byli připravováni na to, že kromě dětí-rodilých mluvčích budou ve školách vyučovat i žáky s OMJ, a aby je fakulty na specifika práce s takovými dětmi připravovaly. Pro úspěch při vzdělávání je podle ní klíčové, aby ve škole působil člověk, který bude vyčleněn na výuku ČDJ a který bude mít prostor se žákům s OMJ intenzivně věnovat. Podnětné je, když se do školy na takovou pozici dostane člověk „zvenčí“, který s sebou přinese nové nápady i inspirace a který s dětmi pracuje trochu jiným způsobem, než je ve škole obvyklé. Dalšími neméně důležitými částmi mozaiky, která dohromady skládá obrázek úspěšného začlenění, jsou podle paní Dvořákové dobrá komunikace mezi pedagogy, čas, trpělivost, neustálé hledání té nejlepší cesty a individuální přístup ke každému žákovi.

Existuje-li to, je to možné

inspirace pro vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem

META slaví 15

Sborník k výročí zahájení činnosti organizace META, o. p. s. přináší ohlédnutí za patnácti lety, po které tato společnost působí na poli podpory dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ), jejich rodičů i pedagogů. Publikace shrnuje důležité milníky z hlediska fungování organizace i podpory dětí a žáků s OMJ a představuje služby a tváře METY. Součástí knihy jsou inspirativní příklady, jak se české školy všech stupňů vyrovnávají se začleňováním dětí a žáků s OMJ, a rovněž příspěvky Jima Cumminse, experta světového formátu působícího v oblasti vzdělávání vícejazyčných žáků. Jeho teorie a přístup k vícejazyčnosti se staly východiskem toho, co META nabízí a doporučuje českým školám pro dosažení úspěšné inkluze dětí a žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému.

META, o. p. s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů je nezisková organizace, která od roku 2006 podporuje osoby s migrační zkušeností v rovném přístupu ke vzdělávání a pracovní integraci. Poskytuje poradenství rodinám migrantů, realizuje kurzy češtiny jako druhého jazyka pro děti i dospělé, workshopy pro školy, volnočasové aktivity a komunitní akce. Současně poskytuje podporu učitelům a školám, které se potýkají se specifickými potřebami dětí a žáků s OMJ. Od roku 2009 spravuje portál pro pedagogy www.inkluzivniskola.cz, kde zveřejňuje k tématu vzdělávání a začleňování dětí a žáků s OMJ veškeré dostupné informace a materiály. Prostřednictvím svých aktivit se snaží podpořit otevřený dialog a porozumění mezi lidmi s migrační zkušeností a většinovou společností.

...META*[~]

*Společnost pro příležitosti
mladých migrantů

...META Publishing